

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Kääntämisen taidot kaksikielisten lasten motivaattorina

Kääntämistä ei useinkaan pidetä lasten maailmaan kuuluvana asiana vaan aikuisten ammattitoimintana. Myös käännösmetodilla on kielten oppimisessa vanhanaikainen kaiku. Kulttuurisilta-kilpailu pyrkii kuitenkin motivoimaan kaksikielisiä lapsia kehittämään molempia äidinkieliään näyttämällä heille, miten hieno taito on osata tulkita usean eri kulttuurin tekstejä.

Julkaistu: 14. helmikuuta 2024 | Kirjoittaneet: Anastasia Shappo ja Johanna Viimaranta

1. Suomi–venäjä-kaksikieliset lapset ja nuoret Suomessa

Venäjänkieliset on suurin vieraskielisten ryhmä Suomessa. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan venäjänkielisiä oli vuoden 2022 lopussa maassamme noin 94 000 (Tilastokeskus 2023). On huomattavaa, että tilastoinnissa voi ilmoittaa vain yhden äidinkielen, joten kaksi- ja monikielisiä venäjää lapsesta asti puhuneita on paljon myös sellaisten joukossa, joiden virallinen äidinkieli on suomi tai muu kieli. Suomi-venäjä-kaksikielisten lasten ja nuorten määrää suomalaisissa kouluissa on vaikea arvioida, mutta määrä on joka tapauksessa huomattava. Venäjä on myös eniten opetettu kieli omana äidinkielenä, mutta läheskään kaikki venäjää kotona puhuvat lapset eivät osallistu oman äidinkielen opetukseen. Kaikki kunnat eivät järjestä oman äidinkielen opetusta ja sielläkin missä sitä järjestetään, opetus on

usein varsinaisen koulupäivän ulkopuolella, saattaa tapahtua muualla kuin omassa koulussa ja usein suurissa, heterogeenisissä ryhmissä on eri-ikäisiä lapsia ja nuoria.

Kun pohditaan kaksikielisen lapsen kielitaitoa, on tärkeää muistaa, että ei ole olemassa yksikielistä standardilasta, jonka äidinkielen taitoon kaksikielisen lapsen kielitaitoa kannattaisi verrata. Yksi- ja kaksikielisistä puhuminen on myös siinä mielessä vanhanaikaista, että nyky-Suomessa lapset oppivat joka tapauksessa äidinkieltänsä tai -kieltänsä lisäksi vähintäänkin englantia jo nuorella iällä.

Venäjää puhuvaksi tunnustautuminen ei ole koskaan ollut neutraali asia suomalaisissa kouluissa. Ukrainan sota on muuttanut suhtautumista venäjän kieleen ja sen puhujiin entistäkin negatiivisemmaksi. Tällaisessa tilanteessa venäjänkieliset lapset ja nuoret tarvitsevat erityistukea.

2. Kääntäminen kielenopetuksessa

Vieraiden kielten opetuksessa ns. kääntämismenetelmällä on vanhanaikainen kaiku. Muistot siitä, kuinka ennen peruskoulun syntyä kieliä opetettiin kääntämällä ja virheistä rangaistiin, elävät vahvana. Muistissa on myös, että tämä menetelmä ei juurikaan antanut valmiuksia puhumiseen ja opetti pelkäämään virheitä.

Kääntämistä tai laajemmin kontrastiivista näkökulmaa käytetään kuitenkin eri tavoin kielenopetuksessa kaikilla sen tasoilla. Tekstin ymmärtämisen kontrolloimisessa kääntäminen on tehokas keino. Tällöin käytetty tekniikka on useimmiten kirjallisen tekstin sanojen tai kokonaisten lauseiden suullinen käänös äidinkieleen. Kielten erikoistumisopetuksessa kääntämistä käytetään oppimisen apuna varsinaisen kääntäjäkoulutuksen lisäksi myös filologia-aineissa, joissa käänösharjoitukset on tehokas tapa opettaa sanaston, kieliopin ja tyylin hienouksia edistyneille kielenoppijoille. Tehokkain keino on toki silloin kun kielen oppijoilla on sama äidinkieli. Oikein käytettynä kääntäminen kielenopetuksessa tukeekin vahvasti sekä vieraan kielen että äidinkielen oppimista. Sen lisäksi, että vieraiden kielten oppimisessa käytetään apuna kääntämistä oppijan äidinkieleen, käytetään tarpeen mukaan myös muita välittäjäkieliä, etenkin englantia.

3. Kulttuurisilta-käännöskilpailu

Kulttuurisilta-käännöskilpailun Suomen osakilpailu on järjestetty kaksi kertaa, vuosina 2020 ja 2021. Vuonna 2020 kilpailuun osallistui 26 kaksikielistä (suomi-venäjä) lasta ja nuorta, vuonna 2021 osallistujia oli 14. Samalla idealla kilpailu on järjestetty myös englannin (neljästi, USA, 2018–2021), englannin (Australia 2018), englannin (Kypros 2018), heprean (neljästi 2017–2021), saksan (viidesti 2017–2022) jakuutin (2022), italian (neljästi 2018–2021), ranskan (kahdesti 2018, 2020), udmurtin (2020), norjan (2019), japanin (2018), espanjan (2018), nykykreikan (2018) kielissä. Alkutekstit ovat aina venäjäksi. Kilpailujen järjestäminen lopetettiin Venäjän Federaation ulkopuolella Venäjän täysmittaisen hyökkäyssodan alettua vuonna 2022 ja sen tulevaisuus on epäselvä.

Kilpailun järjestäjä on papmambook.ru-verkkolehti, joka pyrkii edistämään lasten lukutaitoa ja ääneen lukemista lapsille esittelemällä ja suosittelemalla eri ikäisille lapsille sopivia venäjänkielisiä lastenkirjoja. Käännöskilpailuun saavat osallistua 8–15-vuotiaat lapset. Heille on tarjolla kolmen eri tason tekstit käännettäväksi. Alkutekstit ja kaikki kilpailuun osallistuneet käännökset ja tuomariston kommentit niistä löytyvät netistä. Kommenteissa käännöksiä lähestytään positiivisen kautta ja niiden puutteita kommentoidaan selittäen.

Kilpailun ideana oli leikkimielisen kilpailun avulla motivoida lapsia ja nuoria käyttämään äidinkieltään venäjää ja lukemaan sillä kielellä. Lapsi saa itse valita kääntämänsä tekstin tai tekstit. Tekstien kääntämiseen saa käyttää sanakirjoja ja tarvittaessa muitakin apuneuvoja, mutta tehtävä on suoritettava itsenäisesti.

Kilpailun järjestäjän sanojen mukaan kyse ei ole kaksikielisyyden tukemisesta, vaan kaksikielisten lasten tuesta. Kokeilemalla kääntämistä lapset huomaavat, että heillä on kaksikielisinä erityistaito, joka sisältää enemmän mahdollisuuksia kuvata todellisuutta.

4. Eritaustaiset lapset ja nuoret käännöskilpailussa

Toinen tämän artikkelin kirjoittajista, Anastasia Shappo, tutki maisterintutkielmassaan (2023) kaksikielisten lasten ja nuorten suoriutumista kahdessa Suomessa järjestetyssä Kulttuurisilta-käännöskilpailussa siitä näkökulmasta, miten lasten ja nuorten käännökset poikkesivat standardikielestä ja näkyikö poikkeamissa heidän kielellinen taustansa. Lasten ja nuorten kielellistä taustaa

selvitettiin heidän vanhemmilleen lähetetyn kyselylomakkeen avulla. Yhteensä 28 osallistujan tiedot saatiin kyselyn avulla ja näin heidän suoriutumistaan voitiin verrata näihin tietoihin.

Vanhemmille osoitetussa kyselyssä kysyttiin lapsen/nuoren ikä, hänen synnyinmaansa, perheen kielellinen tausta (ovatko molemmat vanhemmat venäjänkielisiä vai toinen heistä venäjän-, toinen suomenkielinen), käykö lapsi tavallista suomalaista koulua, miten lapsi opiskelee venäjää (kotona vanhempien kanssa, koulun oman äidinkielen tunneilla, venäläisessä koulussa, suomalais-venäläisessä koulussa, ei opiskele), mitä kieltä/kieliä lapsi käyttää kotona (venäjää vai suomea ja venäjää), käykö lapsi venäläistä koulua ja missä iässä lapsi alkoi käyttää suomea.

Kaikkinensa kaksikielisistä perheistä tulevat lapset suoriutuivat käännöskilpailussa paremmin kuin täysin venäjänkielisistä perheistä tulleet. Tämä on tavallaan yllättävää, koska kaikki lapset käyvät koulua suomen kielellä. Kuitenkin ne lapset, jotka käyttävät molempia kieliä kotonaan ovat todennäköisesti suomalaisessa koulussa äidinkielenopetuksessa. Yksinomaan venäjänkieliset lapset opiskelevat usein suomea toisena kielenä (S2), vaikka he olisivatkin Suomessa syntyneitä.

Suomalaisesta koulusta ja suomen kielen runsaasta syötteestä huolimatta Kulttuurisilta-kilpailuun osallistuneiden yksinomaan venäjänkielisten suomen taidoissa oli sellaisia puutteita, jotka tekevät suomeksi kirjoitetuista teksteistä epäluontevia. Tällaiset seikat liittyvät mm. pitkien vokaalien ja kaksoiskonsonanttien esiintymiseen, puhekielisten muotojen käyttämiseen tekstissä, tyylillisten seikkojen laiminlyömiseen ja suoranaisiin kielioppivirheisiin. Myös onomatopoeettisten sanojen kääntämisessä ilmeni vaikeuksia. On kuitenkin muistettava, että kilpailuun osallistujien (8–15-vuotiaiden) ikäryhmissä kielitaito on joka tapauksessa vielä kehitymässä niin kieliopin kuin tyylillisten erojen tuntemuksen osalta. Jos lapsi tai nuori on kyennyt tulkitsemaan oikein teksteissä esiintyneitä kulttuurisia viitteitä ja välittämään ne suomeksi suomenkieliselle ymmärrettävällä tavalla, on hänen käännöstään pidettävä onnistuneena.

Kulttuurisilta-kilpailuun liittyvän tutkimuksen tulosten arvioinnissa vertailukohtana voi pitää saman kilpailun Italian osakilpailusta tehtyä tutkimusta (Perotto 2020, 2021). Perotto (2021) toteaa tutkimuksensa tulosten perusteella, että ilman sopivaa koulutusta kaksikielinen lapsi tai nuori kääntää tekstin kirjaimellisesti. Lisäksi Kirichenko ja kumppanit

(Kirichenko et al. 2014) ovat osoittaneet, etteivät edistyneimmäkään molempia kieltä hallitsevat kaksikielisetkään voi pärjätä loistavasti käännösharjoituksissa ilman käännösopetusta. Tähän tutkimukseen osallistui 180 suomalais-venäläistä kaksikielistä ja se osoitti, että kaikki tutkittavat tarvitsisivat käännösopetuksen tukea selvitäkseen tehtävästä standardikielen mukaisesti.

Vanhastaan on ajateltu, että ihanteellisessa tapauksessa kaksikielinen ihminen hallitsee molemmat kielet yhtä hyvin ja kaikilla kielenkäytön osa-alueilla. Kuitenkin kaksikielisten kielikompetenssissa voi olla valtavia eroja. Yksi tärkeimpiä seikkoja ennustamaan hyvää kompetenssia on riittävä syöte. Toinen puoli tarinassa on se, että sujuvat venäjän kielen taidot ovat kokemuksemme mukaan harvinaisia kaksikielisissä suomea ja venäjää puhuvissa perheissä. Venäjän kielen taidot ovat kuitenkin yleensä yksikielisissä venäjänkielisissä perheissä kaksikielisiä perheitä paljon paremmat. Tämä johtuu siitä, että toinen äidinkieli jää helposti sivurooliin, jos se ei ole arkielämässä välttämätön. Näin voi käydä esimerkiksi silloin kun toinen vanhemmista puhuu ympäristön kieltä äidinkielenään.

5. Venäjää puhuvien lasten ja nuorten haasteet Suomessa ja heidän tukemisensa

Kulttuurisilta-kilpailun ideana on, että kaksikieliset ihmiset pystyvät toimimaan kulttuurisiltana kahden kulttuurin välillä. Kaunokirjallisen tekstin kääntäminen vaatii kielitaidon lisäksi vahvaa kulttuurikontekstin tuntemusta, mikä parhaimmillaan on kaksikielisten lasten erityistaito. Tämän oivaltaminen motivoi lapsia käyttämään venäjän kieltä kotona ja sen ulkopuolella, lukemaan venäjäksi ja ehkä myös käymään vapaaehtoisilla oman äidinkielen tunneilla.

Riippumatta Kulttuurisilta-kilpailun tulevaisuudesta sen lähtöajatus on mielestämme venäjän opetuksessa pohtimisen arvoinen. Tämä ei koske vain venäjää oman äidinkielen opetuksen kielenä, vaan myös venäjän opetusta vieraana kielenä, koska hyvin suurella osalla Suomessa venäjää vieraana kielenä opiskelevista on myös venäjänkielistä taustaa. Miten pystyisimme kehittämään venäjän ja muidenkin kielten opetusta siihen suuntaan, että kunkin lapsen ja nuoren ainutlaatuinen kielellinen repertuaari pääsisi optimaalisesti kehittymään? Koulujen opetussuunnitelmien kielitietoisien opetuksen periaatteet ovat tässä hyvä ensiaskel.

Venäjän kielen tapauksessa olisi myös tärkeää pyrkiä vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen. Venäjän federaatio ei omista venäjän kieltä, sitä puhutaan myös monissa muissa valtioissa. Venäjä myös säilyy Suomen itärajan takana ja sen kielen opetuksen säilyttämistä ja kehittämistä ei sen takia voi laiminlyödä missään poliittisessa tilanteessa. Suomessa on niin paljon venäjänkielisiä, että venäjän taidon pitäisi olla melko normaali asia.

S2-opetuksen kehittäminen on mainittu tuoreessa hallitusohjelmassa. S2-opetuksen tarkempi nivouttaminen yhteen oppilaiden omien äidinkielen opetuksen kanssa vaatii toki resursseja, mutta voisi olla tuloksiltaan parempi ratkaisu kuin molempien tämänhetkiset hajanaiset järjestelyt. Kyseessä on myös kansantaloudellinen seikka, koska tukemalla kaksikielisten lasten kielellistä kehitystä sekä suomessa/ruotsissa että toisessa äidinkielessä tuetaan suomen kielivarantoa. Tärkeässä osassa kielivarannon ylläpitäjinä venäjän osalta ovat myös venäjänkielistä opetusta tarjoavat kielikoulut eli helsinkiläinen Suomalais-venäläinen koulu ja Itä-Suomen koulu.

Kirjoittajat

Anastasia Shappo, FM, tulkki, kääntäjä ja venäjän kielen opettaja

Johanna Viimaranta, Kielten osaston johtaja ja venäjän kielen professori, Helsingin yliopisto

Lähteet

Kiričenko, S, Protassova, E. & Ekman, Ju. (2014). Ošibki v perevode kak pokazatel' sformirovannosti jazykovyh umenij bilingvov. Teoksessa A.Nikunlassi & E. Ju. Protassova (toim.) *Instrumentarij rusistiki: Ošibki i mnogojazyčie* (s. 228–242). University of Helsinki

Perotto, M. (2020). Konkurs "Kul'turnyj most" i problemy perevoda u detej-bilingvov. Teoksessa *Gorizonty sovremennoj ruskistiki, sbornik Meždunarodnoj naučnoj konferencii, posvjaščennoj 90-letnemu jubileju Akademika V.G. Kostomarova* (s. 1055–1063). Gosudarstvennyj institut ruskogo jazyka im. Puškina, 1055–1063.

Perotto, M (2021). Perevod i detskoe dvujazyčie: opyt konkursa "Kul'turnyj most" v Italii. Teoksessa P.G. Gel'freih & A.V. Golubeva (toim.) *Prepodavanje ruskogo jayka za rubežom v epohu koronavirusa:*

meždunarodnyj sbornik naučno-metodičeskih statej. Vypusk 4.

Zlatoust.

Shappo, A. (2023) Issledovanie trudnostej perevoda u detej-bilingvov.

Maisterintutkielma, Helsingin yliopisto.

Tilastokeskus 2023.

<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>

(<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>)

Artikkeliin viittaaminen

Shappo, A. & Viimaranta, J. (2024). Kääntämisen taidot kaksikielisten lasten motivaattorina. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(1). Saatavilla:

<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2024/kaantamisen-taidot-kaksikielisten-lasten-motivaattorina>
(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2024/kaantamisen-taidot-kaksikielisten-lasten-motivaattorina>)